

۱۴۴۰۲۳۷

قواعد نظام

رندانیانی در فرانسه

ترجمه و تدوین:

دکتر محمدرضا گودرزی پرویز

لیلا مقدادی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

شابک	978-600-96759-3-7
شماره کتابشناسی ملی	۲۳۸۲۸۱۵
عنوان و نام پدیدآور	قواعد نظام زندانبانی در فرانسه/ترجمه و تالیف محمدرضا گودرزی بروجردی، لیلا مقدادی.
مشخصات نشر	تهران: راه قانون، ۱۳۹۵.
مشخصات فیزیکی	۱۵۴ ص.
سوان ۴	فرانسه، قوانین و احکام France.Laws,etc
موضوع	زندان -- قوانین و مقررات -- فرانسه Prisons -- Law and legislation -- France
رده بندی دیو	۳۳۲/۲۲۰۳۵
رده بندی کنگر	۱۳۹۵ ۱۲۹۵/۵۹۳۸۶/۵۹۰/۵۷۹
سرشناسه	گودرزی بروجردی، محمدرضا، ۱۳۵۴-
شناسه افزوده	زندان، لیلا، ۱۳۵۴ -
وضعیت فهرست نویسی	فبا

عنوان..... قواعد نظام زندانبانی در فرانسه

مؤلفین..... دکتر محمدرضا گودرزی بروجردی - لیلا مقدادی

انتشارات..... راه قانون

نوبت چاپ..... اول ۱۳۹۵

چاپ و صحافی..... عاج

شمارگان..... ۱۰۰۰ نسخه

شابک:..... 978-600-96759-3-7

قیمت..... ۲۰۰۰۰ تومان

4	سراغاز سخن
12	برگرفته از آیین دادرسی
15	نظارت قضایی و بازداشت موقت
18	سارت ناسی از بازداشت موقت
24	ارض نزد کمیسیون ملی جبران
28	بزرگوار کنندگان در رسم
32	شیوه های اجرا
37	مواد عمومی
41	تعلیق
46	موارد ویژه سلب آزادی
52	اجرای کیفر های حقوقی
81	رژیم نیمه آزادی
87	نظارت کارکنان زندان
96	تخطی از اصل زندان انفرادی
102	فرایند برنامه ریزی
106	تصمیم به طبقه بندی محکومان
112	تحمل کیفری
118	کار زندانبان

سرآغاز سخن:

از دویست سال زندانبانی در فرانسه تا یکصد سال زندانبانی در ایران^۱

با آنکه نهاد زندان از حیث تاریخی همزاد با تاریخ تمدن بشری است ولی تولد زندان با «رویکرد کیفری» را باید زاییده‌ی مدرنیته دانست. در واقع زندان کیفری به مفهوم یک کیفر ناشی از تفکر انسان مدرن دو قرن اخیر بوده است. زیرا بشر مدرن کیفرهای پیش از مدرنیته را بی‌رحمانه می‌دانست و به جای آن به کیفر روحی سلب آزادی روی آورد. حتی: هنر بشر مدرن آن بود که «مرکز ثقل سزادهی و مجازات را از جسم به روح آدمی» منتقل نمود.^۲ حال آن که امروز صحت و سقم آن محل تردید است.

ریشه‌های بن‌تأثیر پس از وقوع انقلاب ۱۷۷۶ آمریکا و تأسیس نخستین حکومت جمهوری در دنیای مدرن را جز، آمد، تا آنجا که گفتند: «مجازات‌های پیش از انقلاب فرزندان نامشروع حکومت‌های پادشاهی است و در حکومت جمهوری محلی از اعراب ندارد.» از این رو از فردای روز استقلال از انگلستان به منظور امنیت بخشی به جامعه‌ی نوپسای آمریکا یک‌سره به سراغ نظام سلب آزادی و نهاد زندان شتافتند و از آن روزگار چنین کیفری را در سطحی گسترده به اجرا درآوردند.^۳ انقلاب فرانسه نیز با خود همین تفکر را بدنبال داشت، یعنی: پس از انقلاب ۱۷۸۹ فرانسویان نیز به یکباره مجازات‌های پیشین را وانهاده، یک‌سره به سوی کیفر سلب آزادی و نهاد زندان و در پی

^۱ - این نوشتار کم‌وبیش همسو با یکصدمین سال از رویداد تاریخی انقلاب مشروطیت و به پدیده‌ی مدرنیته به کشور و در پی آن قانونگذاری کیفری و زندانبانی و زندان سازی، به قلم می‌رود.

^۲ - با این اوصاف قضاوت در مورد اتخاذ این کار بست از سوی بشر مدرن، بسیار دشوار است، زیرا کسی نمی‌تواند این ادعا را که کیفر روحی سلب آزادی امروز اساسی‌تر از کیفرهای دیروز است، مورد راست‌آزمایی قرار دهد.

^۳ - رک: موريس نوروال و داوید جی روتمن. تاریخچه‌ی اکسپورت زندان، ترجمه‌ی محمد رضا گودرزی بروجردی و دیگران، نشر میزان، چ نخست، ۱۳۸۴، ص ۲۱۲

آن زندان سازی و زندانبانی روی نهادند.⁴ البته در اروپای پیش از انقلاب فرانسه نظام زندانبانی با رویکرد کیفری بویژه از سوی کلیساها آغاز شده بود، چندانکه با تأسیس « زندان - نوانخانه ی » سن میشل رم از سوی پاپ کلمان یازدهم در سال 1703 به اوج خود رسید.

1- دویمت سال زندانبانی در فرانسه⁵

اداره ی زندان های فرانسه به طور رسمی در پی وقوع انقلاب بزرگ 1789 و تدوین نخستین قانون نامه ی کیفری در 1791- که توسل به حبس را جایگزین بسیاری از کیفرهای متداول پیش از انقلاب می نمود - در سال 1795 به طور رسمی تأسیس شد. اصول اجرای کیفر حبس نیز با تدوین قانون نامه ی کیفری 1810 ناپلئون بناپارت، اندک اندک مورد اجرا و اعدا قرار گرفت. در طی قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم اداره ی زندان های فرانسه وابسته به وزارت کشور بود، تا آنکه در سال 1911 با درخواست وزیر دادگستری این اداره از وزارت کشور منتزع و به وزارت دادگستری ملحق شد، این خود انقلابی در انسانی سازی شیوه های اجرای مجازات بود.⁶ در سال 1945 و پس از پایان جنگ دوم جهانی، اصلاحاتی در اصل از جمله: اصل انسانی سازی اجرای

4- همچنین رک: محمد ضاکوردی بروجردی و لیلای مقدادی، تاریخ تحول نظام زندانبانی، چ نخست، 1383، ص 14.

5- برای مطالعه ی بیشتر رک: برنار بولوک: کیفرشناسی، ترجمه ی دکتر علی حسینی، نشر ایرنبدادی، مجد، چ چهارم 1384، همچنین رک: ژنه مارتینز، تاریخ حقوق کیفری در اروپا، ترجمه ی محمدعلی بروجردی، مجد، چ نخست، 1382.

6- با این همه در طی دوران جنگ جهانی دوم (1939-1945) بازهم اداره ی زندان ها به وزارت کشور واگذار شد.

کیفرها و توجه به کار برای زندانیان هم به عنوان یک حق و هم به عنوان یک تکلیف، توسط پُل آمور^۳، وزیر دادگستری آن روزگار، به مرحله‌ی اجرا درآمد. افزون بر اینها در این کشور در سال ۱۹۵۹ نهاد قاضی اجرای مجازات‌ها و «تعلیق همراه با آزمون و مراقبت»^۴ وارد نظام کیفری گشت که برخی نویسندگان آنرا انقلابی دیگر در تاریخ کیفرشناسی فرانسویان به شمار می‌آورند.^۵ در سال ۱۹۸۱ کیفر مرگ لغو شد و در پی آن و در ۱۹۸۳ کیفر «کار عام المنفعه» و اصلاح قواعد مربوط به حقوق زندانیان در دستور کار قرار گرفت.^۶ سرانجام در سال ۱۹۹۵ به اختیارات نهاد «قاضی اجرای مجازات‌ها» افزوده شد و در این اواخر یعنی سال ۲۰۰۴ «دادگاههای اجرای مجازات‌ها» در صورت چند مرحله‌ای (نخستین، پژوهش و فرجام) وارد قوانین کیفری گشتند.^۷

ب- یکصد سال زندانبانی در ایران

صرفنظر از مزایای مدرنیته، یکی از زیاده‌های خسارت بار آن برای جامعه‌ی ایرانی، تحمیل نهاد زندان بود چرا که از زمان روز انالاب و عروقه، نوگرایان ایرانی به مجازات روحی سالب آزادی، به جای مجازات‌های جسمی روی آوردند. پیامد اجتناب ناپذیر این رویداد برای نظام عدالت کیفری ایران، زندان‌سازی و زندانبانی بود. تا آنجا که در سال

^۳ - P. Amor.

^۴ - Le sursis avec mise à l'épreuve.

^۵ - برنار بونوک، کیفرشناسی، ص ۵۰ و پس از آن.

^۶ - به منظور مطالعه‌ی کیفرهای اجتماعی و کارهای عام المنفعه رک: محمد رضا گودرزی بروجردی و لیلیا مقدادی، کیفرشناسی توین، یا کیفرهای اجتماعی، مجد، چ نخست، ۱۳۸۴. همچنین رک: دکتر محمد آتش، جایزه رین های حبس، نشر گرایش، ۱۳۸۲.

^۷ ژان پل، سره، دورمای اروپایی زندان، ترجمه‌ی محمد رضا گودرزی بروجردی و لیلیا مقدادی، مجد، چاپ نخست، ۱۳۸۴، صص ۶۷.

1293 گروهی از مستشاران سوئدی که برای تأسیس ژاندارمری وارد ایران شده بودند، نخستین آیین نامه در امور زندان‌ها را تحت عنوان «نظامنامه‌ی محبس» تهیه و تدوین نمودند. پس از تصویب قانون مجازات عمومی در سال 1304 که به کارگیری کیفر سلب آزادی ویژگی بارز آن بود، نخستین آیین‌نامه‌ی نظامند در امور زندان‌ها در سال 1307 در 38 ماده و چند تبصره به تصویب علی اکبر داور، وزیر وقت دادگستری، رسید. زیرا وی در پی آن بود که با تصویب آیین‌نامه‌ای در امور زندان‌ها جلوی خم‌سری‌های مأموران شهربانی را که در آن روزگار زندان به دست آنان اداره می‌شد و با امتثال امر رضا شاه پهلوی، از هیچ جنایتی در زندان‌ها و بازداشتگاه‌ها فروگذار نمی‌کرد، بگیرد. در سالهای بعدی دوران حکومت پهلوی باز هم آیین‌نامه‌های زندان‌ها دستخوش تغییر و تحول گردید.^۱

با وقوع انقلاب اسلامی در امور زندانبانی تحولی شگرف روی داد چرا که گردانندگان شورای انقلاب که خود از نهاد زندان رنج‌ها کشیده بودند، دیگر حاضر به اداره‌ی آن توسط شهربانی نبودند. بنیاد این تکرار تصویب قانونی انقلابی موسوم به قانون «واگذاری اداره‌ی زندان‌ها به وزارت دادگستری» در سال 58 بود.^۲ در اجرای این قانون، آیین‌نامه‌ی زندان‌ها باز هم در سال ۱۳۵۸ دستخوش اصلاح و دگرگونی شد. در سال 64 قانونی بنیادین موسوم به «قانون تبدیل شورای رپرستی زندان‌ها به سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور» به تصویب رسید. در پی آن آیین‌نامه‌های اجرایی

^۱ برای مطالعه‌ی تحولات آیین‌نامه‌ای زندانها رک: محمد رضا گودرزی بروجردی، درآمد بر آیین‌نامه نویسی در امور زندانها (مقدمه‌ی آغازین آیین‌نامه‌ی اجرای زندانها)، نشر رابع، چ نخست، 1384، ص 5 و پس از آن: این قانون در 12 شهریور 58 به تصویب شورای انقلاب اسلامی رسید.

زندان ها یکبار دیگر در سال های 67، 68، 72، 80 و 81 و سرانجام در راستای سیاست های توسعه ی قضایی در سال 84 دستخوش اصلاح و دگرگونی گردید.

هدف از یادآوری تاریخچه ی دوپست ساله زندان در فرانسه و یک صد ساله آن در ایران آن بود، که همراه با مرور رخدادها و تجارب تاریخی گذشته، در این زمینه خود را دریابیم و بدانیم هم اکنون و در آینده ی نزدیک نیز بی نیاز از اصلاح قوانین و مقررات زندانبانی نظام اجرای مجازات ها نیستیم. به واقع یکی از اهداف ترجمه ی این مجموعه ی گسترده- که خود به مناسبت ارتباطی کاری از سوی یکی از کارشناسان مدرسه ی ملی علوم زندانبانی فرانسه در اختیار اینجانب قرار گرفت و برگرفته از 1- قانون عمومی اداره ی زندان ها، 2- آیین نامه های اجرایی قانون آیین دادرسی کیفری یا «Partie Réglementaire» در زمینه ی ساختار کلی آیین دادرسی کیفری و مصوبه های شورای درایت یا «Partie Décret» که در اجرای موادی از قانون آیین دادرسی کیفری تهیه شده و در دو به تصویب شورای دولتی رسیده اند و سرانجام بخش احکام وزارتی یا «Partie Arrêtés» قانون آیین دادرسی کیفری است که از سوی وزارت دادگستری و به منظور ساماندهی اداره ی زندان ها، تهیه و ابلاغ شده است- از یک سو ایجاد زمینه برای بهره برداری از دستاوردهای مفید مطالعات حقوق تطبیقی و بومی سازی آن در تدوین و اصلاح مقررات داخلی است و از دیگر سو و همراه با ترجمه ی قانون مجازات فرانسه، بهره گیری از آن به عنوان یکی از منابع بویژه در تهیه ی پایان نامه ها و رساله های کارشناسی ارشد و دکتری دانش گاهی است، که در پایان نیز واژه نامه ای تخصصی در زمینه ی کیفر شناسی، حق اجرای مجازات ها و علوم زندانبانی بر آن افزوده شده است و بدین وسیله به جامعه ی حقوق دانان کشور و متصدیان و مجریان امور تقدیم می گردد. اکنون که به لطف پروردگار این اثر مرآت یابانی خود را طی می کند، لازم است مراتب سپاسگذاری خویش را از جناب های دکتر جمشیدی، معاون محترم حقوقی و توسعه ی قضایی، به خاطر مساعدت ها و تشویق

های بی دریغشان در به ثمر نشستن این ترجمه، سرکار خانم مقدادی، همسر گرامی‌ام، به خاطر همکاری مستمرشان در ترجمه و بازخوانی این اثر و سرانجام سرکار خانم احمدی و آقایان رجبی، مسیبی و بویژه مرتضی رستمی به خاطر زحماتی که در حروفچینی، صفحه‌آرایی و بازخوانی متن آن متقبل شده‌اند، صمیمانه ابراز دارم.

دکتر محمدرضا گودرزی بروجردی